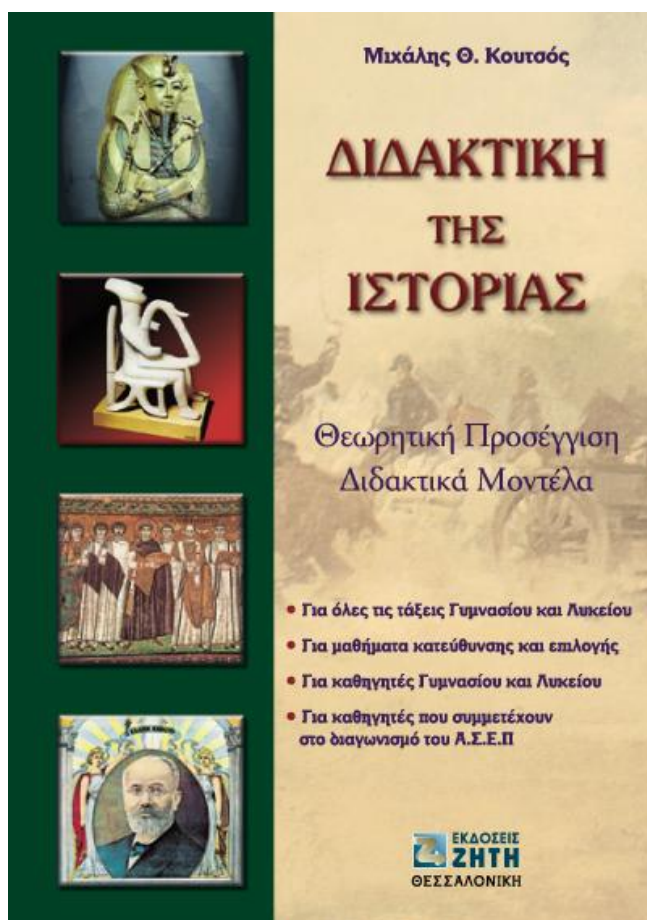

Το σπήλαιο του Πλάτωνα, το σπήλαιο του Χριστού και τα πάθη των ανθρώπων

Γράφει ο: Μιχάλης Κουτσός

Εισαγωγικά

Εκ πρώτης όψεως είναι λογικό να αναρωτηθεί κανείς ποια σχέση υπάρχει ανάμεσα στο σπήλαιο του Πλάτωνα και το σπήλαιο του Χριστού, πέρα από την προφανή ομοιότητα ότι πρόκειται για σπήλαιο και στην μια και στην άλλη περίπτωση. Αν όμως εμβαθύνουμε λίγο στον κεκαλυμμένο λόγο του Πλατωνικού μύθου και τον συσχετίσουμε με τον αποκεκαλυμμένο λόγο της Γέννησης του Χριστού, θα βρούμε ενδιαφέροντα πράγματα, στα οποία ενδεχομένως να μην πάει το μυαλό μας. Ας ξεκινήσουμε από τον Πλατωνικό μύθο.

Το σπήλαιο του Πλάτωνα

Η περιγραφή του σπηλαίου που κάνει ο Πλάτωνας στην Πολιτεία του είναι λίγο πολύ γνωστή αλλά ας την υπενθυμίσουμε για να δούμε την αλληγορική σημασία του μύθου αυτού:

«Σε μια σπηλιά ζούνε αλυσοδεμένοι από τότε που γεννήθηκαν οι δεσμώτες, με το πρόσωπο να βλέπει σε σκοτεινό τοίχο της σπηλιάς. Πίσω τους βρίσκεται υπερυψωμένο ένα τοιχίο και πιο πέρα μια αναμμένη φωτιά. Από το μονοπάτι μπροστά από τη φωτιά περνούν κάποιοι άνθρωποι που μεταφέρουν πράγματα. Το

μόνο που βλέπουν οι δεσμώτες είναι οι σκιές των περαστικών λόγω της αντανάκλασης της φωτιάς πάνω στον τοίχο που είναι στραμμένα τα πρόσωπά τους. Και το μόνο που ακούν είναι ήχοι που νομίζουν ότι βγαίνουν από τις σκιές.

Εάν ένας δεσμώτης απελευθερωνόταν κι ακολουθούσε το φως προς την έξοδο της σπηλιάς, στην αρχή θα πονούσαν τα μάτια του και θα θαμπωνόταν από το φως του ήλιου. Γι αυτό, μόλις βγει στον έξω κόσμο θα πρέπει να συνηθίσει σταδιακά:

- α) τις σκιές,
- β) τα είδωλα των πραγμάτων που καθρεφτίζονται στα νερά της λίμνης,
- γ) τα αντικείμενα του κόσμου τριγύρω,
- δ) τα αστέρια που λάμπουν τη νύχτα,
- ε) τον ήλιο.

Στο τέλος, ο πρώην δεσμώτης αφού έχει εξασκήσει τα μάτια του, θα βλέπει τα πάντα! Όμως, εάν προσπαθήσει να επιστρέψει στη σπηλιά, τα μάτια του θα πονάνε πάλι από το σκοτάδι, και οι άλλοι δεσμώτες θα τον κοροϊδεύουν που δεν βλέπει και τους λείπει πράγματα για τον έξω κόσμο που δεν καταλαβαίνουν. Μάλιστα, αν προσπαθήσει να σπάσει τις αλυσίδες τους για να τους απελευθερώσει, αυτοί θα αντιδράσουν και θα τον σκοτώσουν».

Πρέπει να σταθούμε σε τέσσερα σημεία που θέλουν ανάλυση:

α) **οι αλυσοδοσμένοι δεσμώτες** συμβολίζουν τους ανθρώπους που δεν γνωρίζουν την πραγματικότητα και την αλήθεια,

β) **η απελευθέρωση ενός δεσμώτη** και η πορεία του προς την έξοδο του σπηλαιίου συμβολίζει την απελευθέρωση από το ψέμα και την πορεία προς την αλήθεια, το φως,

γ) **η έξοδος από το σπήλαιο** συμβολίζει την έξοδο από το ψέμα, τις ψευδαισθήσεις. Το φως του ηλίου συμβολίζει το φως της γνώσης

δ) **η υποχρεωτική επιστροφή στο σπήλαιο του «φωτισμένου»** συμβολίζει την επαφή του φιλόσοφου με τους απλούς ανθρώπους και τη μετάδοση της γνώσης του.

Η κλασική ερμηνεία της αλληγορίας του σπηλαιίου είναι η εξής: Το σπήλαιο είναι ο χώρος που κινείται ο συνηθισμένος άνθρωπος της κοινωνίας, ο οποίος βρέθηκε αλυσοδοσμένος χωρίς να το καταλάβει, βλέπε τα Τείχη του Καβάφη: «Ανεπαισθήτως μ' έκλεισαν από τον κόσμο έξω». Είναι όμως αποκαλυπτικό και όλο το ποίημα:

Χωρίς περίσκεψιν, χωρίς λύπην, χωρίς αιδώ
μεγάλα κ' υψηλά τριγύρω μου έκτισαν τείχη.
Και κάθομαι και απελπίζομαι τώρα εδώ.
Άλλο δεν σκέπτομαι: τον νουν μου τρώγει αυτή η τύχη·
διότι πράγματα πολλά έξω να κάμω είχον.
Α! όταν έκτιζαν τα τείχη πώς να μην προσέξω.
Αλλά δεν άκουσα ποτέ κρότον κτιστών ή ήχον.
Ανεπαισθήτως μ' έκλεισαν από τον κόσμο έξω.

Υπάρχει έκδηλη η επιθυμία στον άνθρωπο να ελευθερωθεί από τα δεσμά. Υπάρχουν δυσκολίες προσαρμογής από το σκοτάδι στο φως και το αντίθετο, αλλά

συνειδητοποιεί πού βρίσκεται η αλήθεια των πραγμάτων. Ο ήλιος ως σύμβολο αναπαριστά την Ιδέα του Αγαθού. Ο πόνος στα μάτια του δεσμώτη στην έξοδο δείχνει πόσο δύσκολο είναι να μάθεις την αλήθεια. Ο πόνος στα μάτια στην είσοδο δείχνει πόσο δύσκολο είναι να μεταδώσεις την αλήθεια σε άλλους ανθρώπους. Σκοπός του μύθου είναι να δείξει την αντίθεση μεταξύ παιδείας και απαιδευσίας. Όλοι οι άνθρωποι έχουμε από τη φύση μας την ικανότητα για μάθηση, δηλαδή η ψυχή μας είναι ικανή να κοιτάζει προς τα πάνω, τις Ιδέες. Μόνο όσοι έχουν γνώσεις, οι μορφωμένοι, οι ειδικοί, πρέπει να κυβερνούν. Ακόμα κι αν δεν θέλουν, πρέπει να πιεσθούν να ασχοληθούν με την πολιτική.

Πέρα όμως από αυτήν την κλασική ερμηνεία του μύθου υπάρχουν και άλλα σημεία που θέλουν ανάλυση και ερμηνεία. Ο μύθος μιλάει για δεσμώτες αλυσοδεμένους αλλά δεν μας λέει πώς βρέθηκαν μέσα στο σκοτεινό σπήλαιο, ποιος τους αλυσόδεσε, ποιες είναι αυτές οι αλυσίδες, τα δεσμά, που κρατούν τους ανθρώπους μέσα στο σκοτάδι. Αυτά τα ερωτηματικά θέλουν την απάντησή τους. Ας τα πάρουμε με την σειρά, για να δούμε τις αλληγορίες του μύθου και να μην μείνουμε μόνο στην περιγραφή της εικόνας.

Το σκοτεινό σπήλαιο είναι η ανθρώπινη κοινωνία, αλλά και ο ίδιος ο άνθρωπος, κατά τον Πλάτωνα, η οποία επιβάλλει τα δεσμά, που δεν είναι τίποτα άλλο από τα πάθη. Ο Πλάτωνας μιλάει για το σώμα του ανθρώπου και το εκλαμβάνει ως βαριά ύλη, που δεν επιτρέπει τους ανθρώπους να πετάξουν ψηλά, απελευθερωμένοι από την ύλη. Η ύλη έχει κυριέψει ακόμη και την ψυχή του ανθρώπου, τουλάχιστο στα δύο μέρη της, το «επιθυμητικόν» περισσότερο και το «θυμοειδές» λιγότερο. Μόνο το «λογιστικόν» είναι καθαρός νους και έχει την αποστολή να απαλλάξει και τα δύο άλλα άλογα μέρη της ψυχής από την ύλη, δηλαδή από τα δεσμά των παθών. Τα πάθη είναι τα βαρίδια εκείνα που καθηλώνουν τον άνθρωπο κάτω στα γήινα και τα υλικά, ενώ ο άνθρωπος είναι πλασμένος για τα ουράνια και τα πνευματικά.

Πότε λοιπόν έγινε αυτή η δέσμευση. Ο Πλάτωνας πιστεύει ότι οι ψυχές των ανθρώπων είναι αιώνιες ιδέες που εγκλωβίζονται στα σώματα των ανθρώπων, τα οποία γίνονται γι' αυτές ο τάφος τους, το σήμα για τους αρχαίους. Και βέβαια υπάρχει μια ολόκληρη διαδικασία για την απόκτηση αυτής της απελευθερωμένης κατάστασης, στην οποία σημαντικότερο ρόλο παίζει η απόκτηση των αρετών. Ισόβια προσπάθεια του ανθρώπου είναι να καταπολεμήσει τα πάθη του και να αποκτήσει τις αρετές, γιατί χωρίς τις αρετές δεν υπάρχει ευδαιμονία. Για την απόκτηση των αρετών ο Πλάτωνας αφιερώνει ένα μεγάλο μέρος της Πολιτείας του, για να τις διαπραγματευτεί, όπως επίσης και για την σωστή οργάνωση της πολιτείας με τις ανάλογες τάξεις, άρχοντες, φύλακες, δημιουργοί, που παίζει η κάθε μια τον ρόλο της, για να εξασφαλιστούν οι συνθήκες της ηθικής βελτίωσης των πολιτών.

Αυτή πρέπει να είναι η ισόβια επιδίωξη των ανθρώπων σε αυτήν την ζωή, αλλά δεν θα πρέπει να αρκестεί ο άνθρωπος στην εύρεση της αλήθειας για τον εαυτό του αλλά είναι χρέος να επιστρέψει πίσω στην σκοτεινή σπηλιά, την αμαρτωλή κοινωνία, και να γίνει απόστολος της αλήθειας έστω και με αυτοθυσία. Ο ίδιος δυσκολεύεται να ακολουθεί τον δρόμο της αρετής, γιατί όντως είναι δύσκολος, γι' αυτό θα πρέπει να δείχνει υπομονή και κατανόηση, όταν επιχειρεί να φέρει στο φως της αλήθειας και τους άλλους ανθρώπους

Δημοσιευμένο στις 17 Δεκεμβρίου 2021 στο <https://www.pemptousia.gr/2021/12/to-spileo-tou-platona-to-spileo-tou-christou-ke-ta-pathi-ton-anthropon/>

Επιπρόσθετα: Η περιγραφή του μύθου από τον Πλάτωνα

https://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?t=530&m=1